

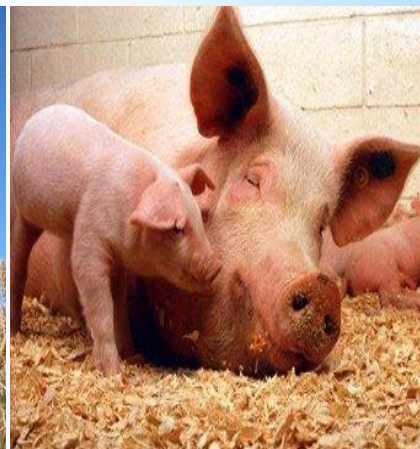
*** Оқушылар, келесі
суреттерді көре отырып:**

***Сабақтың тақырыбына**

***Оқу мақсаттарына
болжам жасайық!!!**

* Ауыл шаруашылығы

ОМ:

- ауылшаруашылық және өнеркәсіп өндірісін ұйымдастыру түрлерін сипаттайды (қазақстандық компонентті қосымша қамту негізінде); ауыл шаруашылығы мен өнеркәсіп салаларын жоспар бойынша сипаттайды
ауылшаруашылық және өнеркәсіп өндірісін орналастыру факторларын талдайды

Жетістік критерийлері:

Ауыл шаруашылықтың тұтынушылық,
тауарлы түрлеріне жіктейді;
Қазақстанның өнеркәсіп орындарының
табиғи, шикізаттық, көліктік, энергетикалық,
тұтынушылық факторларын талдайды;
шаруашылық түріне өздері құрастырған
жоспар бойынша талдайды

- Ауыл шаруашылығы – материалдық өндірістің екінші жетекші саласы.
- Бұл салада шамамен 1,3 млрд адам жұмыс жасайды.
- Ауыл шаруашылығының 50 түрлі типтері бар. Және жалпы 2 топқа бөлінеді: тауарлық және тұтынушылық.

Дүниежүзінің ауыл

шаруашылығы географиясы

Ауыл шаруашылығы – материалдық өндірістегі өнеркәсіптен кейінгі жетекші сала болып табылады.

Әлемдік ауыл шаруашылығының үлесі жайлы келесі ақпараттардан көруге болады:

- әлемнің 50 % жуық эбх ауыл шаруашылығында жұмыс жасайды. Жалпы саны 1,3 млрд. адамды құрайды.*
- в мировом валовом продукте доля сельского хозяйства составляет около 10 % (вспомните, а какова доля промышленности в мировом ВП);*
- 1970 ж ауыл шаруашылығы әлемдік экспортта 20 % құраса, 1990 жылдардың соңына қарай бұл көрсеткіш 10 % дейін төмендеді.*

Ауыл шаруашылығында жұмыс жасайтын елдердің үлесі. (барлық жұмыс жасайтын халықтың ішіндегі пайызы)

Елдер	Ауыл шаруашылығында жұмыс жасайтындар	Елдер	Ауыл шаруашылығында жұмыс жасайтындар
АҚШ	3 %	Польша	25 %
Канада	4 %	Китай	60 %
Ресей	14 %	Танзания	85 %

Картада
н
қара

АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ ТИПТЕРІ

ТАУАРЛЫҚ

- ИНТЕНСИВТІ ЖЕР ӨНДЕУ
- ИНТЕНСИВТІ МАЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ

Бұл типке құрамында жалданған жұмысшылары бар және машиналарды, түрлі тыңайтқыштарды қолданатын және ішкі, сыртқы саудаға бағытталған ірі, үлкен плантациялар, фермалар жатады.

ТҰТЫНУШЫЛЫҚ

- СОҚАМЕН ЖЕР ӨНДЕУ
- ЖАЙЫЛЫМ ШАРУАШЫЛЫҒЫ
- КӨШПЕЛІ МАЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ

Бұл типке тек қана отбасының тамағын қамтамасыз ете алатындай аз тауарлы ауыл шаруашылығы жатады.

АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ТИПТЕРІ

ТАУАРЛЫ

ТҰТЫНУШЫЛЫҚ

ЭКОНОМИКАЛЫҚ
ДАМЫҒАН ЕЛДЕРДЕ

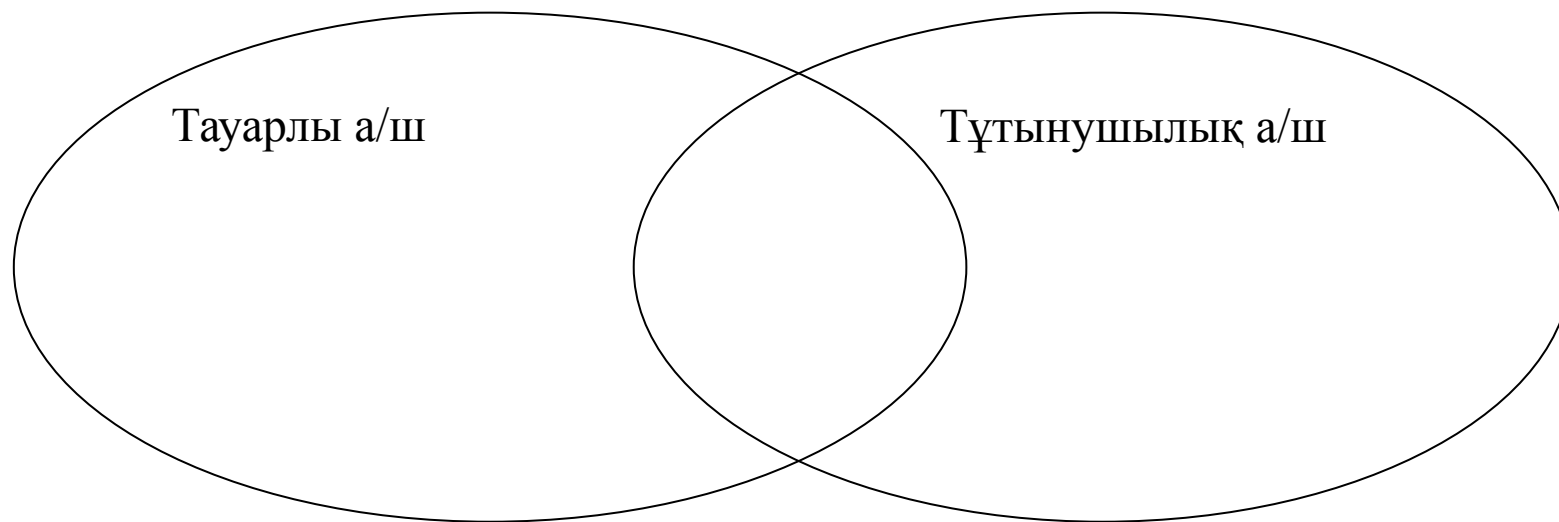
ЭКОНОМИКАЛЫҚ
ДАМУШЫ ЕЛДЕРДЕ

Тауарлық типте техниканың дамыған түрлері, соңғы нұсқалары қолданады. Мысалы, АҚШ-да бір фермер 50-70 адамды тамақтандыра алады.

Бұл типке ауыл шаруашылығының ұсақ салалары, ал техникаларына соқа, кетпен және т.б жатадаы.

Венн диаграммасы

Жасыл төңкеріс - дәнді дақылдардың өнімдерін жоғарлату мақсатында және астықты көбейтетін жаңа әдістерді а/ш еңгізу.

Мексикада 1950 жж. басталды және 60-жж. күріш пен бидайдың жаңа мол астықты сорттары «Үшінші әлемнің» көптеген елдерінде жасала бастады

ЦИФРЛАР

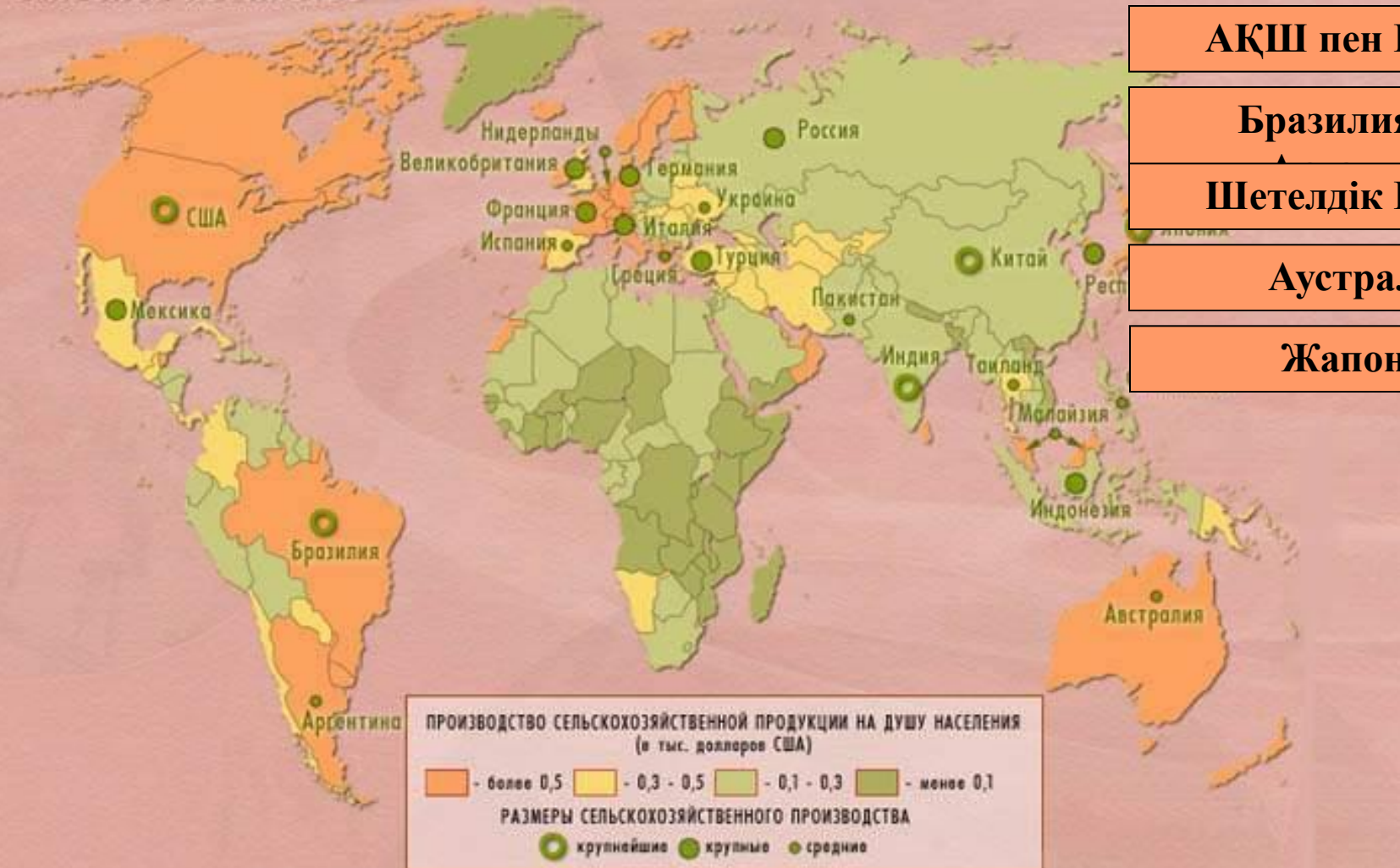
- Жер шарында шамамен 1,3 млрд адам ауыл шаруашылығында жұмыс жасайды.
- Жан басына шаққандағы агрокешеннен бастапқы орындағы елдер: Греция, Швейцария, Дания, Финляндия, Норвегия.

А/Ш ӨНДІРУДЕН БАСТАПҚЫ ЛИДЕР АЙМАҚТАР

«Ауыл шаруашылығы» картасына анализ жасаңыз. Жан басына шаққандағы ауыл шаруашылығы өндірісі бойынша қай аймақтар лидер болып табылады?

СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО

АҚШ пен Канада

Бразилия мен

Шетелдік Еуропа

Аустралия

Жапония

Картаға талдау жазыңыз. Ауыл шаруашылығындағы эбх қай аймақтарда жоғары дәрежеге ие?

Дамушы елдерде эбх 30% ауыл шаруашылығында жұмыс жасайды. Осы картаны дж саяси картасымен сәйкестендіріңіз және картаға а\ш жұмысшылар 80 % жоғары аймақтарды белгілеңіз

«Жасыл төңкеріліс» түсінігі

«Жасыл төңкеріліс» түсінігі XX ғ.60 ж кең тарала бастады. Ол ауыл шаруашылығының ғылым мен техника негізінде қайта қалыптасуы нәтижесінде пайда болды. Бұл жолды ең алғаш 50 жылдаыған елдер бастан кешірді. Кейінірек бұл процесс дамушы елдерде де кең таралды.

«ЖАСЫЛ РЕВОЛЮЦИЯ» ҚҰРАМЫНА 3 КОМПОНЕНТ КІРЕДІ.

I	II	III
<i>Ауыл шаруашылығында тез пісетін сұрыптар пайда болды. Құнарлы мал шаруашылығы болды.</i>	<i>Суарудың кең таралуы.</i>	<i>Ауыл шаруашылығының индустриалануы, , заманауи техниканың а\ш кең қолданысқа ие болуы.</i>

ӨСІМДІК ШАРУАШЫЛЫҒЫ

Өсімдік шаруашылығы – дж ауыл шаруашылығындағы басты сала.

Өсімдік шаруашылығының құрамындағы салалары:

- дәнді дақылдар өндіру;**
- қантты дақылдар өндіру;**
- майлы дақылдарды өндіру;**
- тағамдық емес немесе техникалық дақылдарды өндіру;**
- Жемісті дақылдарды өндіру**

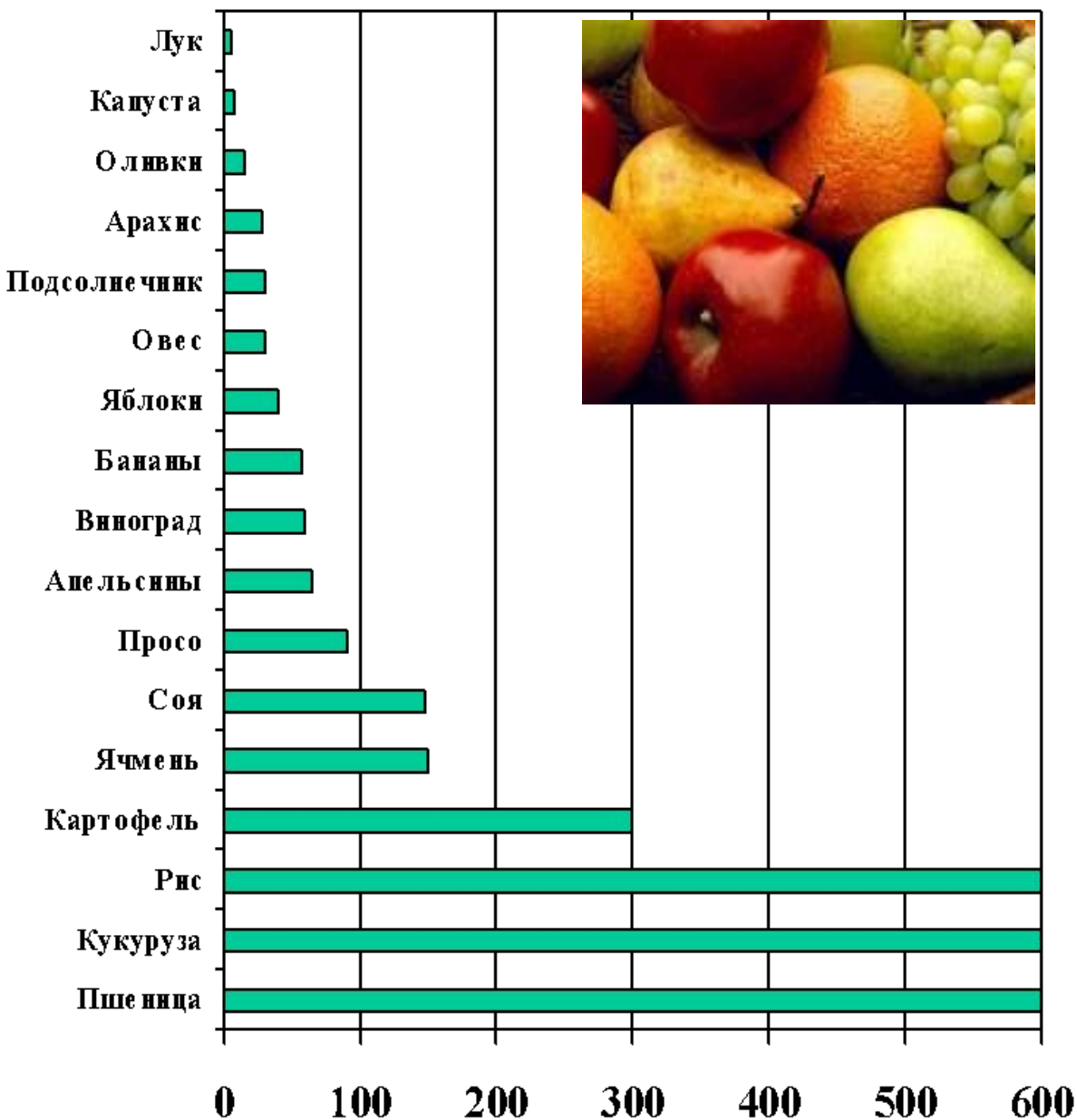

ДӘНДІ ДАҚЫЛДАР

Өсімдік шаруашылығының саласы;
Мәдени өсімдіктерді өсіру.

Диаграмма. Мировое производство продовольственных культур.

■ Сбор
(млн. т/год)

**Өнімдерді жинау
бойынша қай
мәдени өсімдіктер
жетекші?**

ДЭНДІ ДАҚЫЛДАР ШАРУАШЫЛЫҒЫ

Дәнді дақылдардың 55% тамақ өнімдеріне қолданылады, ал 45% жемшөп (фуражный) ретінде қолданылады.

Дәнді дақылдарға бидай, күріш, жүгері, арпа, қара бидай, сұлы, тары, ақ жүгері (пшеница, рис, кукуруза, яч-мень, рожь, овес, сорго, просо). Жер көлемі бойынша 3 ірі дәнді дақылдар: бидай, күріш, жүгері.

Рис. 1. Дәнді дақылдардың егіс алаңдары %.

Бидай өндірудегі лидер елдер	Күріш өндірудегі лидер елдер	Жүгері өндірудегі лидер елдер
Қытай, АҚШ, Үндістан, Ресей, Франция.	Китай, Индия, Индонезия, Бангладеш, Вьетнам.	США, Канада, Бразилия, Мексика, Франция.
15 % дәнді дақыл әлемдік нарыққа түседі. Басты экспорттаушы елдер:		
Канада, США, Аргентина, Австралия, Франция.	Мьянма, Таиланд.	США, Франция, Канада.

Ауыл шаруашылығы салаларының жалпы аудандары

Дәнді дақылдар дж.^{1/2} бөлігін құрайды.
Ал дәнді дақылдарды өндіру жылына 2
млрд. т. жетті.

млн. га

Дәнді дақылдар өндірудегі бастапқы 10 ел

Страна	Валовой сбор, млн. тонн	На душу населения, кг
Китай	440	370
США	340	1350
Индия	220	250
Россия	85	570
Франция	60	1000
Индонезия	60	270
Канада	50	1700
Бразилия	50	320
Украина	35	680
Турция	30	470

Бидай

Күріш

Кукуруза

Әлемнің негізгі нандары

Археологиялық зерттеулер:

- **Бидай** б.з.д 5-6 мың жылдықта Алдыңғы Азияда пайда болған. Ұлы географиялық ашылулардан кейін басқа елдерге жіберіле бастады.
- Күріш– б.э.д 5 мың ж бұрын Қытайда пайда болды. Ұлы географиялық ашылулар кезінде күріш Америкаға жіберіле бастады.
- **Жүгері** бұл Америкадан Европаға жіберілді

Әлемдік нандарды өндіретін бастапқы елдер

Бидай		Кукуруза		Күріш	
елдер	Жалпы түсім, млн. тонн	елдер	Жалпы түсім, млн. т	елдер	Жалпы түсім, млн. т
Китай	110	США	250	Китай	195
Индия	70	Китай	105	Индия	120
США	70	Бразилия	32	Индонезия	50
Россия	35	Мексика	20	Бангладеш	28
Франция	34	Франция	13	Вьетнам	26
Канада	25	ЮАР	12	Таиланд	21
Австралия	20	Индия	10	Мьянма	21
Германия	20	Аргентина	10	Япония	15

Күріш - әлемдік жинаудың 9/10 - Қытай, Үндістан,
Индонезияға, Жапонияға тиесілі

2000ж күріш өндірудегі бастапқы елдер

Елдер	Жалпы түсім, млн. тонн
Китай	180
Индия	132
Индонезия	49
Бангладеш	34
Вьетнам	32
Мьянма	30
Таиланд	25
Филиппины	13
Япония	11
Бразилия	10

Күріш экспорттайтын негізгі елдер – Таиланд, Индия, Пакистан, Италия.

Жүгері – Мексикада дүниеге келген. Негізгі өндірушілер АҚШ (жүгері белдеуі Жоғары көлдердің оңтүстігі, әсіресе Айова штаты). Сонымен қатар Қытай және Бразилия

Жүгері өндірудегі бастапқы 10 ел

<i>Страна</i>	<i>Валовой сбор, млн т</i>
США	250
Китай	105
Бразилия	32
Мексика	20
Франция	13
ЮАР	12
Индия	10
Аргентина	10
Румыния	9
Италия	8

Кукурузу выращивают не только на зерно, но и на зеленую массу, что расширило зону ее распространения

Жүгері өндірушілер:

- США, Китай, Бразилия.
- Наибольший экспорт зерна осуществляют:
США, Канада, Австралия, Франция,
Аргентина.

Майлы дақылдар өндіру

Майлы дақылдардың ішіндегі аса маңыздылары:

соя (США, Бразилия, Китай),

подсолнечник (Украина, Россия, Балканские страны),

арахис (Индия, страны Западной Африки),

олива (страны Средиземноморья).

Соя өндіру

Зэйтун (оливка) өндіру

Күнбағыс (Подсолнечник)

Жержанҕак (Арахис) - Западная Африка.

Рис. 2. Қант қызылшасы.

Рис. 3. Қант құрағы.

ҚАНТТЫ ӨСІМДІКТЕР

Қантты дақылдардың негізгі екі түрі бар:

65
%

- Қант құрағынан алынады;
(сахара производят из сахарного тростника)

35
%

- Қант қызылшасынан алынады;
(сахара производят из сахарной свеклы)

Негізгі өндірушілер

Қоңыржай белдеуде

- Франция
- США
- ФРГ
- Украина
- Россия

Субтропиктік белдеуде:

- Бразилия
- Индия
- Куба
- Китай
- Пакистан

Қантты экспорттайтын негізгі елдердің қатарына:
Бразилия, Таиланд, Австралия, Куба, Франция, Украина.

Негізгі қантты дақылдар:

- *қант құрағы* (сахарный тростник) - Бразилия, Куба, Индия, Китай
- *Қант қызылшасы* (сахарная свекла) - Украина, Россия, Франция, ФРГ, США.

Қант құрағы

Қант қызылшасы

Қантты дақылдар

Әлемде жылына 120 млн. т. Қант өндіріледі: оның $\frac{2}{3}$ бөлігі қант құрағынан, ал $\frac{1}{3}$ бөлігі қант қызылшасынан алынады.

Қант құрағының отаны – Бангладеш, бірақ қант құрағын оның екінші отаны Америкада, субтропиктік және тропиктік белдеулерде көп өндіреді.

- Қант қызылшасының отаны – Евразияның қоңыржай белдеу, ең алғашқы қант зауыты – Германияда пайда болды. Оның басты өндірушілері – Россия, Украина, Шетелдік Европа елдері мен Солтүстік Америка елдері болды.

Сергітетін (тонизирующие) өсімдік шаруашылығы

- Родина чая – Китай, и теперь 4/5 мирового сбора чая дают страны Азии, особенно Индия, Китай и Шри-Ланка.
- Родина кофе – Африка, а 2/3 его сбора дают страны Латинской Америки, особенно Бразилия и Колумбия. В Латинской Америке преобладает кофе сорта «арабика», в Африке и Азии – «робуста» (быстрорастворимый кофе).
- Родина какао – Америка, но теперь основные его производители находятся на Гвинейском побережье Африки (Кот-д'Ивуар, Гана, Бразилия).

Серуендететін мәдени өсімдіктер

- *шай* (Үндістан, Китай, Шри-Ланка, Кения),
- *кофе* (Бразилия, Колумбия, батыс Африка елдері- Кот-д-Ивуар
- *какао* (Гана, Бразилия).

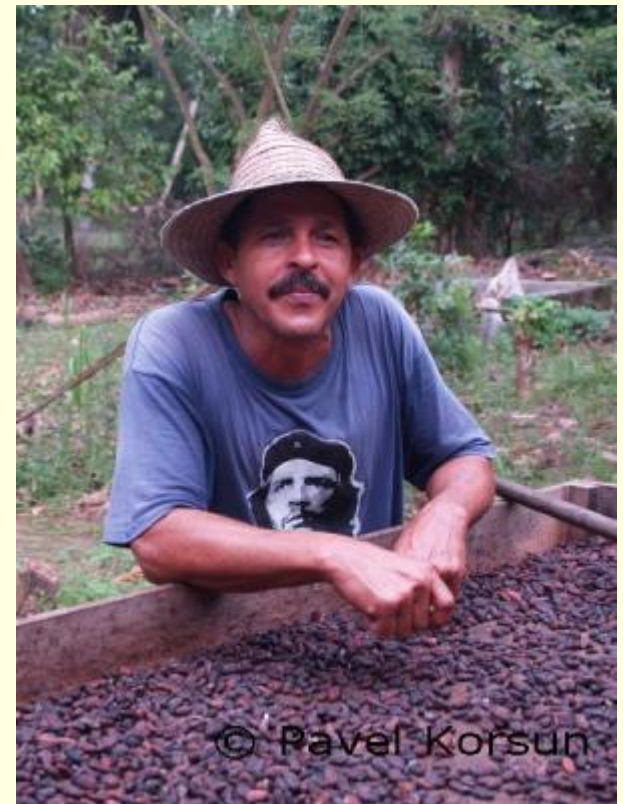
кофе (Бразилия, Колумбия,)

Шайді өсіру

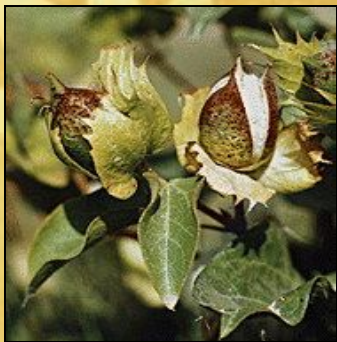
Какао өсіру.

Техникалық өсімдіктерді өсіру

Тағамдық емес (непродовольственные) өнімдер

- Мақта (Хлопчатник): (Китай, Үндістан, Пәкстан, Өзбекістан), (АҚШ, Бразилия, Аргентина, Мексика), тұтынушылар– шетелдік Еуропа, Жапония , О-Ш Азия.
- Зығыр (Лен): *производители и потребители* Ресей мен Беларусь.
- Табиғи каучук: *өндіретін* – Индонезия, Малайзия, Таиланд; *тұтынушылар–шетелдік* Еуропа и Жапония.
- Темекі (Табак): *производители* – Китай (2,7 млн. тонн), США, Индия, Бразилия, страны СНГ; *потребители*: развивающиеся страны, поскольку в развитых ширится массовое движение против курения.
- Наркотические растения: *производители* – страны «золотого полумесяца» (Пакистан, Афганистан, Иран), страны «золотого треугольника» (Таиланд, Лаос, Мьянма), Колумбия и США.

ТАҒАМДЫҚ ЕМЕС (ТЕХНИКАЛЫҚ) ӨНІМДЕР

техникалық өнімдер басқа өнеркәсіп салаларына шикізат үшін өндіріледі. Техникалық өнімдерге: талшықты (волокнистые) заттар: (хлопчатник, лён, сизаль, джут), гевея (источник натурального каучука), табак. Аса маңыздысы мақта болып табылады. Мақта өндіруден 1 орын –Азияда, 2-ші Америка, 3-ші Африка. Зығыр өндірудің 70% Ресей мен Белоруссияға келеді. Ал табиғи каучуктың 85% Оңтүстік Шығыс Азия елдеріне тиесілі. Әсіресе Тайланд, Индонезия және Малайзия елдері өндіреді.

Карта.
«Главные районы
производства во-
локнистых куль-
тур и натураль-
ного каучука в ми-
ре».

-
- Техникалық мәдени өсімдіктерге мақта да жатады: өндіру көлемі 18 819 млн. т, Китай, США, Индия, Пакистан, Узбекистан, латын Америка мен Африканың кейбір елдері;
 - Табиғи каучук на 85% О-Ш Азия (Малайзия, Индонезия, Таиланд).

Натуральный каучук производят из сока гевеи.
Бразилия. Страны Юго-Восточной Азии.

Хлопчатник. Страны-лидеры: Индия и Китай

- **МАЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ**— әлемдік ауыл шаруашылығындағы екінші жетекші сала болып табылады.
 - Бұл саланың құрылымын бірнеше салааралық топтарға бөлеміз:
 - Мүйізді ірі қара сиыр; қой; ешкі; шошқа; жылқы; түйе; және құс шаруашылығы, ара шаруашылығы;
-

Мал шаруашылығы өнімдерінің басты түрін өндіру

Производство мяса	Всего, млн. т	Чел. кг	Животного масла	Всего, тыс. т	Чел. кг	Молока	Всего, млн. т	Чел. кг
США	31	125	Россия	850	6	США	67	270
Китай	28	25	Германия	700	10	Индия	55	65
Россия	10	60	Франция	565	10	Россия	52	350
Германия	8	110	США	540	2,2	Германия	32	450
Франция	6	110	Украина	450	8	Франция	28	490
Бразилия	6	45	Польша	270	7	Украина	24	460
Аргентина	4	125	Нидерланды	180	12	Польша	16	430
Украина	4	75	Чехия	155	10	Великобритания	15	265
Великобритания	3,8	65	Великобритания	140	2,4	Нидерланды	13	900
Япония	3,8	30	Австралия	115	7	Бразилия	13	90
Всего	170	35	Всего	7700	1,5	Всего	550	110

МАЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ

қазіргі таңда мал шаруашылығы көп салалы болып келеді: ірі қара, қой, ешкі, жылқы, ара шаруашылығы, құс шаруашылығы және т.б.

Басты үш саласы:

- Ірі қара сиыр малы;
- шошқа шаруашылығы;
- қой шаруашылығы.

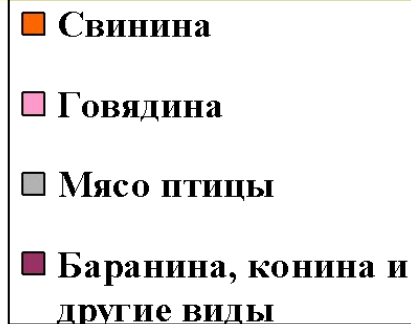
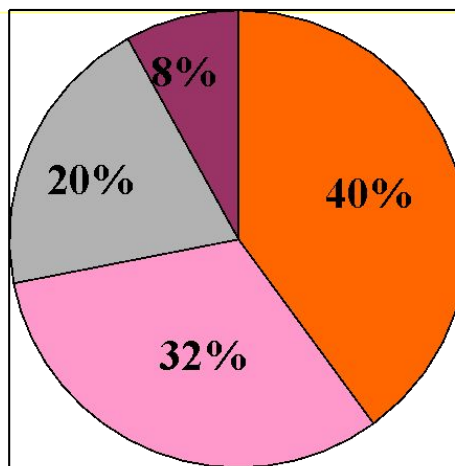

Диаграмма. Структура производства мяса в мире.

Таблица. Страны – лидеры по поголовью (млн. голов) :

Крупного рогатого скота	Овец	Свиней
- Индия 210	- Австралия 130	- Китай 470
- Бразилия 163	- Китай 130	- США 56
- США 102	- Индия 57	- Бразилия 37
- Китай 117	- Иран 52	- ФРГ 24
- Аргентина 52	- Нов. Зеландия 48	- Россия 20

Мал шаруашылығы дж халықтарын ен алдымен етпен қамтамасыз етеді

МИРОВОЕ ПОГОЛОВЬЕ СТАДА

(все виды сельскохозяйственных животных), млн. голов

Қара малдың
жалпы саны 4,5
млрд. құрайды.

Әлемдегі қара мал басы (сиыр)

Регионы	Виды скота, млн. голов		
	КРС	Овцы и козы	Свиньи
Мировое поголовье	1280	1700	870
<i>В том числе:</i>			
СНГ	110	100	55
Зарубежная Европа	120	155	180
Зарубежная Азия	380	700	465
Африка	190	380	20
Северная Америка	115	10	70
Латинская Америка	330	150	75
Австралия и Океания	35	200	5

Ірі қара сиырды өсіру

Страна		Поголовье, млн. голов
Индия		210
Бразилия		165
Китай		115
США		100
Аргентина		52
Россия		36
Эфиопия		30
Мексика		27
Австралия		26
Колумбия		25

Ірі қара сиырды өсіру

Страны-лидеры

1. Новая Зеландия
2. Северная Европа
3. Россия
4. Аргентина
5. Бразилия
6. Мексика
7. США(юж. штаты)

Страны – экспортёры говядины

- Говядина и телятина:
- Австралия,
- Германия,
- Франция,
- США,
- Нидерланды,
- Ирландия,
- Новая Зеландия,
- Бельгия,
- Великобритания

Страны-экспортёры мяса

Говядина-

Германия, Франция,

США, Нидерланды, Венгрия, Дания,

Новая Зеландия

ПЕРВЫЕ ДЕСЯТЬ СТРАН ПО РАЗМЕРАМ ПРОИЗВОДСТВА КОРОВЬЕГО МОЛОКА В КОНЦЕ 1990-х

Страна	Производство		Страна	Производство	
	Всего, млн т	На душу, кг		Всего, млн т	На душу кг
США	71,4	265	Новая Зеландия	11,1	2800
Россия	33,2	226	Италия	10,9	190
Индия	29,6	30	Аргентина	9,7	270
Германия	28,8	345	Австралия	9,7	520
Франция	25,0	430	Турция	8,9	140
Бразилия	21,6	135	Япония	8,6	68
Великобритания	13,9	235	Мексика	8,5	85
Украина	13,8	275	Канада	7,4	255
Польша	11,8	305	Китай	7,4	6
Нидерланды	11,1	710	Испания	6,1	155

Қой шаруашылығы

Қой шаруашылығы

Страны-лидеры:

- Австралия
- Новая Зеландия
- ЮАР
- Аргентина
- Индия
- Великобритания
- Испания
- Турция
- Китай

Овцеводство

<i>Страна</i>	<i>Поголовье, млн. голов</i>
Австралия	165
Китай	110
Новая Зеландия	65
Россия	58
Индия	52
Турция	40
Казахстан	36
Иран	35
Великобритания	30
ЮАР	30
Аргентина	30

Страны – экспортёры баранины

- Новая Зеландия
- Австралия
- Великобритания

Ешкі шаруашылығы (козоводство)

Оренбургская порода коз

Құс шаруашылығы

Страны – Экспортёры мяса птицы

- США,
- Франция,
- Нидерланды,
- Бразилия,

Шошқа шаруашылығы

- $\frac{1}{2}$ мирового поголовья свиней приходится на страны Азии.
- Лидеры: Китай, Япония, Южная Корея, Украина, ФРГ, Франция, Италия, Польша, США

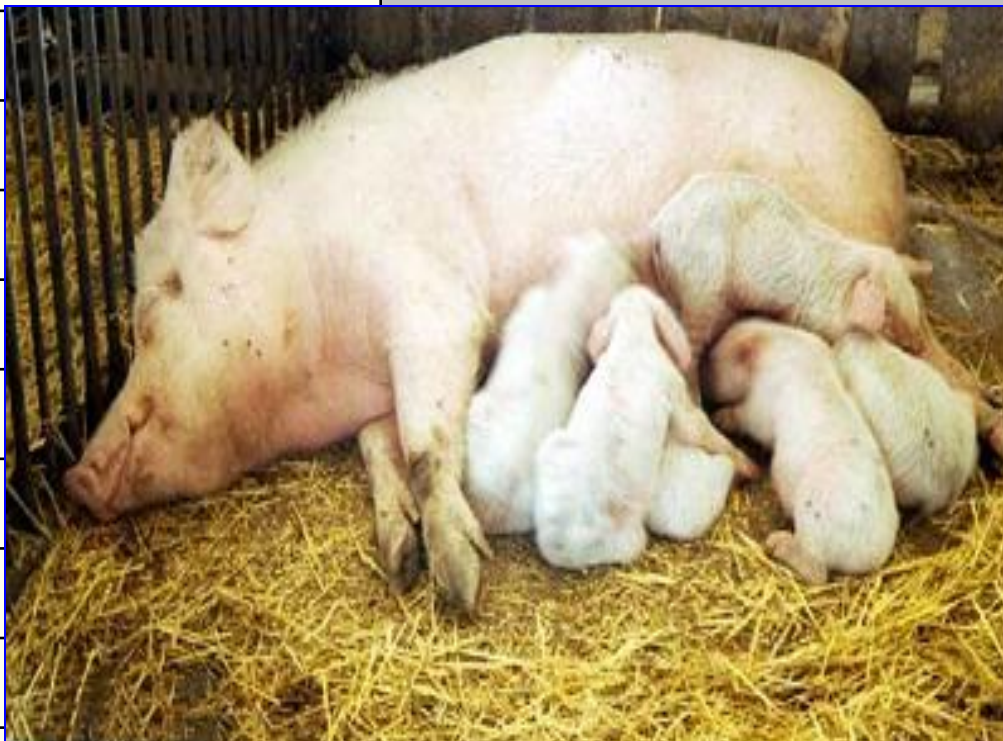

Страны – экспортёры свинины

- Китай, Нидерланды, Бельгия
- Дания, США, Канада, Венгрия

Шошқа шаруашылығы

Страна	Поголовье, млн. голов
Китай	350
США	55
Россия	38
Германия	35
Бразилия	33
Польша	20
Украина	19
Мексика	18
Испания	16
Румыния	15

Мировая торговля продукцией животноводства

Продукты животноводства	Страны-экспортёры
Говядина и телятина	Австралия, Германия, Франция, США, Нидерланды, Ирландия, Новая Зеландия, Бельгия, Великобритания
Свинина	Нидерланды, Дания, Бельгия, Китай, Канада, Франция, Германия
Баранина и ягнятина	Новая Зеландия, Австралия, Великобритания
Мясо птицы	США, Франция, Бразилия, Нидерланды, Таиланд, Бельгия

Балық шаруашылығы

Рыболовство

- **Рыболовство** – один из древнейших промыслов человечества. В наши дни это важная отрасль мирового хозяйства, обеспечивающая существование 15 млн. человек.
- Значение этой отрасли определяется, прежде всего, тем, что рыба и рыбопродукты – важнейший элемент сбалансированного питания, источник ценных белков.

.Тунец. США

Тунец красный

Сельдь. Норвегия

Морепродукты. Япония, Италия, Франция

Семга.

Первые десять стран по улову рыбы и добыче морепродуктов

<i>Страна</i>	<i>Улов, млн. тонн</i>
Китай	36,5
Перу	9,5
Чили	7,6
Япония	6,8
США	5,6
Индия	5,3
Россия	4,1
Индонезия	4,4
Таиланд	3,6
Норвегия	2,8